

TANULMÁNY

**A fiatalkorúak pártfogó felügyelete és a velük szemben
előírható magatartási szabályok**

DR. MOLNÁR ORSOLYA

Budapest

2025

Tartalomjegyzék

I.	Bevezetés.....	3
II.	Ki a fiatalkorú?.....	4
III.	A fiatalkorúakkal szemben alkalmazható szankciók rendszere.....	6
IV.	A fiatalkorúak pártfogó felügyeletének történeti áttekintése.....	7
	IV.I. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat.....	10
	IV.II. A pártfogó felügyelői tevékenység.....	11
V.	A fiatalkorúak pártfogó felügyeletének hazai szabályozása.....	12
	V.I. A kötelezettséget vagy tilalmat előíró magatartási szabályok.....	13
	V.II. A bűncselekmény típusától függően előírható magatartási szabályok.....	15
VI.	A fiatalkorúak pártfogó felügyeletének jövője.....	17
VII.	Összegzés.....	20

I. Bevezetés

A köznapi nyelvben számos olyan szólás, közmondás ismert, amely a fiatalsággal, az azzal együtt járó lazább felelősségérzettel kapcsolatos. Széles körben ismert a „fiatalság, bolondság” mondás vagy ahogyan Oscar Wilde is írta: „csak egyszer vagyunk fiatalok, utána más mentséget kell keresnünk”. Olybá tűnik, hogy általánosságban véve megbocsátóbb és elnézőbb a társadalom is a fiatalokban elkövetett „csínytevésekkel” kapcsolatban, szemben azzal, ha valaki érett, felnőtt fejjel követ el valamilyen rosszallást kiváltó cselekedetet.

Több esetben azonban a deákcsínynek gondolt tettek komoly következményeket vonnak maguk után, amikkel sok esetben az elkövetők sincsenek tisztában. Jól példázza ezt Monory Mész András 1984-ben készült „Bebukottak” című dokumentumfilmje, amely a Tököli Büntetés-végrehajtási Intézetben elhelyezett fiatalkorú fogvatartottak történetét dolgozza fel. Egyikőjük azon cselekedete kapcsán, miszerint barátaival együtt megvert a nemi irányultságuk miatt ellenszenvet kiváltó baráti társaságot, majd javaikat is elvette, magyarázatként annyit adott elő, hogy „gyűlöltük őket és hát biztos nem is találtunk jobb szórakozást.”¹ Úgy tűnik ez alapján, hogy tettének súlyát nem érezte annak ellenére sem, hogy ezzel szemben a büntetőjog eszközeivel kellett fellépni.

A fiatalkorúakkal kapcsolatban a Büntető Törvénykönyv az általánostól eltérő, speciális rendelkezéseket fogalmaz meg kihangsúlyozva azt, hogy a velük szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés célja elsősorban az, hogy helyes irányba fejlődjenek és a társadalom hasznos tagjaivá váljanak, erre tekintettel az intézkedés vagy büntetés megválasztásakor nevelésüket és védelmüket kell szem előtt tartani. A hazai anyagi- és eljárási követelmények kialakításában jelentős szerepe van a nemzetközi jogszabályoknak, irányelveknek, ajánlásoknak. Ezek implementálásával a hazai jogrendszerben is kikristályosodott az, hogy a fiatalkorúakkal szemben alkalmazott szankció és a megindított büntetőeljárás csak abban az esetben tudja elérni a valódi célját, ha a felnőttkorú elkövetőkhöz képest velük szemben olyan eltérő büntető anyagi-, eljárási és végrehajtási szabályok kerülnek alkalmazásra, amik a tényleges „felkarolásukat” szolgálja.

¹ [\(1527\) | Bebukottak | 1984/85 Teljes Film by psycho69 - YouTube](#) (2025. május 6.)

E „felkarolást” segítheti elő a pártfogó felügyelet, amely jelen tanulmány témáját is adja. Ez az intézkedés kapaszkodóként szolgálhat a fiatalok számára, hiszen – a bűnmegelőzési szempontokat is figyelembe véve – a veszélyeztető tényezők azonosításával rávilágít a beavatkozási pontokra, mindamellett, hogy egy jól felépített és egyéniesített program segítségével igyekszik a bűnismétlés veszélyét csökkenteni. A fiatalok társadalomba való visszahelyezkedését és a felnőtté válás rögzös útján való elindulást a pártfogó felügyelet hatékonyan tudja támogatni, így nem túlzás azt állítani, hogy a XXI. században a pártfogó felügyelet – és ezáltal a pártfogó felügyelő is – a fiatalok igazságszolgáltatási rendszerének középpontjában áll.

II. Ki a fiatal?

A pártfogó felügyelet részletes jellemzését megelőzően a könnyebb kategorizálás érdekében érdemes a fiatalokkal szemben alkalmazható intézkedések rendszerét felvázolni és abban a pártfogó felügyeletet elhelyezni, megemlítve azt is, hogy a hatályos rendelkezések alapján kit tekinthetünk fiatalnak, valamint az új büntethetőségi korhatár vonatkozásában mit jelent a beszámítási és belátási képesség.

A Büntető Törvénykönyv rögzíti, hogy fiatal az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a 12. életévét betöltötte, de a 18. életévet nem.² E szabályozás alapján látható, hogy a jogalkotó módosította a büntethetőség alsó korhatárát, amely így 14 évről – meghatározott bűncselekmények esetén és bizonyos feltételek fennállása esetén – 12 évre módosult. Ennek magyarázatát az adja, hogy a gyermekek testi és szellemi fejlődése rendkívüli mértékben felgyorsult, ebből adódóan büntetőjogi felelősségre vonásuk is korábban ejthető meg.

A jogalkotó taxatív sorolja fel azon bűncselekményeket, amelyekkel kapcsolatban a 12. életév betöltése esetén helye van büntetőjogi felelősségre vonásnak: ilyen az emberölés [Btk.

² 2012. évi C. törvény 105.§ (1) bekezdés

160.§ (1)-(2) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (Btk. 161. §), a testi sértés [Btk. 164. § (8) bekezdés], a hivatalos személy elleni erőszak [Btk. 310.§ (1)-(3) bekezdés], a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak [311.§, ha a 310.§ (1)-(3) bekezdése szerint minősül], a hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak [312.§, ha a 310.§ (1) - (3) bekezdése szerint minősül], a terrorcselekmény [314.§ (1)-(4)], a rablás [Btk. 365. § (1)-(4) bekezdés] és a kifosztás [Btk. 366. § (2)-(3) bekezdés].³

Lényeges, hogy a felelősségre vonás nem automatikusan történik ezen bűncselekmények elkövetőivel szemben: a 12. életévét betöltött személynek rendelkeznie kell a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges *belátással*.

Érdekesség, hogy a belátási képesség fogalmával a Polgári Törvénykönyvben⁴ (*ügyek viteléhez szükséges belátási képesség*) találkozhatunk. A Ptk-ban az ügyek viteléhez szükséges belátási képesség a jó mentális állapotot jelenti, ennek hiányában felmerülhet a cselekvőképesség teljes vagy részleges korlátozása.⁵

A *belátási képesség* nem azonos a *beszámítási képességgel*, ugyanakkor e két kategória több közös vonással is rendelkezik. Elsődlegesen kiemelendő, hogy mindkét képesség hiánya büntethetőségi akadályt jelent. Fennállásuk avagy meglétük hiányát az elkövetés időpontjára vonatkozóan szükséges megállapítani, amely igazságügyi szakértő kompetenciájába tartozik.

A két képesség tekintetében az egyik leglényegesebb különbség, hogy a belátási képesség vizsgálata a törvényben taxatíve rögzített bűncselekmények esetén, a 12-14 év közötti korosztály büntethetősége körében kötelezően vizsgálandó, bizonyítás alá eső tény, míg a beszámítási képesség valamennyi bűncselekmény és elkövető tekintetben általános jelleggel vizsgálandó.

A belátási képesség fogalmának meghatározásával a jogalkotó adós maradt, ez egyfajta erkölcsi-értelmi fejlettségként határozható meg, amely minden esetben egyedi megítélést igényel.

³ 2012. évi C. törvény 16.§

⁴ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

⁵ a Polgári Törvénykönyv a kiskorú és nagykorú személyek cselekvőképességének korlátozásáról is rendelkezik-lásd 2:18.§ és 2:19.§

III. A fiatalkorúakkal szemben alkalmazható szankciók rendszere

A fiatalkorúakkal szemben alkalmazható szankciók büntetések vagy intézkedések lehetnek, illetve a büntetések és intézkedések – néhány kivételtől eltekintve – egymás mellett is alkalmazásra kerülhetnek. Így tehát a felnőttkorúakhoz hasonlóan a fiatalkorúak büntetőjogában is a dualista szankciórendszer érvényesül.

A hatályos szabályozás is azt a korábban kialakított elvet követi, miszerint a fiatalkorúakkal szemben elsősorban nevelési eszközöket, intézkedéseket kell alkalmazni. Ezt a Btk. a XI. fejezet elején rögzíti, így hangsúlyozva az intézkedések privilegizált helyzetét.⁶

Fiatalkorúval szemben büntetést csak akkor kell kiszabni, ha az intézkedés alkalmazása nem célravezető, továbbá szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni vagy ilyen jellegű büntetést kiszabni is csak akkor lehet, ha az intézkedés vagy a büntetés célja más módon nem érhető el.⁷

Amennyiben az intézkedésekkel a fiatalkorú helyes irányú fejlődése nem érhető el, úgy büntetés kiszabására van mód. A társtettség, csoportos elkövetés, bűnszövetségben való megvalósítás, a motívum, a sorozatos elkövetés, az elkövetési mód mind-mind olyan tényezők, amelyeknek megléte esetén büntetést lehet kiszabni. Hangsúlyozottan kiemелendő, hogy a bűncselekmény tárgyi súlyától, társadalomra veszélyességétől, az elkövető előéletétől függetlenül a bíróság a 12-14 év közöttiekkel szemben csak intézkedés alkalmazásáról dönthet.⁸

A Kúria kimondta, hogy a bíróság végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés büntetés kiszabásáról sem rendelkezhet ítéletében olyan fiatalkorúval szemben, aki a bűncselekmény elkövetésekor nem töltötte be a 14. életévét. Ennek alapját egy 12. életévét betöltött fiatalkorú által elkövetett rablás bűncselekménye miatt indult büntetőeljárás adta, ahol a fiatalkorúval szemben próbára bocsátás alkalmazására került sor, de azt a bűncselekmény tárgyi súlyára tekintettel a maximális időtartamban – 2 év – rendelte el.⁹

⁶ 2012. évi C. törvény 106.§ (1) bekezdés

⁷ 2012. évi C. törvény 106.§ (2) bekezdés

⁸ 4/2007. Büntető Kollégiumi vélemény a Btk. és a Be. egyes rendelkezéseinek értelmezéséről

⁹ BH. 2016. 195.

A fiatalokkal szemben alkalmazható szankciók többfajta csoportosítása ismert, az alábbi kategorizálás vezérfonalát az adja – egy-egy példával alátámasztva – hogy az alkalmazott intézkedés jár-e bármilyen mértékű szabadságelvonnással:

- szabadságelvonnással nem járó intézkedés – próbára bocsátás,
- szabadságelvonnással járó intézkedés – javítóintézeti nevelés
- szabadságelvonnással nem járó büntetés – közérdekű munka,
- szabadságelvonnással járó büntetés – szabadságvesztés

A jelen tanulmány középpontjában álló járulékos jellegű, önállóan nem alkalmazható pártfogó felügyelet a szabadságelvonnással nem járó intézkedések kategóriájába sorolható.

IV. A fiatalok pártfogó felügyeletének történeti áttekintése

A hatályos rendelkezésekre való áttérést megelőzően érdemes röviden kitérni a pártfogó felügyelet történeti előzményeire, adott esetben rávilágítva a fiatalokkal kapcsolatos kezdeményezésekre.

A hazai viszonylat vonatkozásában elsődlegesen azt szükséges kiemelni, hogy a pártfogó felügyelet az utógondozásból fejlődött ki, amelyben immanens szerep jutott a civil szervezeteknek és az egyháznak is.

Magyarországon elsőnek Eötvös József írt az elítéltek életvezetése helyreállításának fontosságáról. A „haza bölcse”, Deák Ferenc szintén egy magas színvonalú utógondozói intézmény kialakítását szorgalmazta.¹⁰

A Csemegi-kódexben már megfogalmazásra került, hogy a pénzbüntetésből befolyt összegeket akár a fiatalok elítéltek fogva tartására is lehetne fordítani.¹¹

¹⁰ Finkey Ferenc: A fiatalok büntetések és a modern törvényhozás. Jogállam, 1909/9.

¹¹ 1878. évi V. törvénycikk

Az I. Büntetőnovella mérőföldkönek számított abból a szempontból, hogy a fiatalokkal szembeni joggyakorlatot teljesen átírta: a szabadságvesztés mellett megjelent a dorgálás intézménye, amely a mai megrovásnak feleltethető meg. Ezen kívül egyéb olyan intézkedések is megjelentek, melyek egyértelműen a prevencióra helyezték a hangsúlyt, pl.: házi felügyelet alá helyezés.¹²

A Magyar Népköztársaság Büntetőkönyve szabályozta először a pártfogó felügyeletet, amely a kritikusok szerint csak a fiatalok eseti botlásánál volt hatékony, abban az esetben amikor alapvetően az érintett környezete, családi viszonyai rendezettek voltak, ugyanis e körülmények fennállása esetén az újabb bűncselekmény elkövetésének veszélye igen csekély.

13

A pártfogó felügyelettel kapcsolatos első igazán lényeges dokumentum Farkas Editnek köszönhető, aki a „Hivatásos pártfogó” elnevezésű dokumentumban egész embert kívánó hivatásként jellemezte a pártfogói tevékenységet és kiemelte, hogy elsősorban nők közül szükséges kiképezni a szakembereket. A fiatalok vonatkozásában hangsúlyozta, hogy ügyeik más megítélést és elbírálást igényelnek, mint a felnőttek ügyei. Őket „nevelési kezelésben” szükséges részesíteni felnőttkorú társaikkal ellentétben. A fiatalok pártfogó felügyelete kapcsán rögzítette, hogy esetükben a pártfogók azok a „bölcsek jótevők”, akik adott esetben pótszülőként is funkcionálhatnak.¹⁴

A hivatásos és társadalmi pártfogók működésének feltételeit a 131/1970. (M.K.15) MM utasítás teremtette meg.¹⁵ Ez alapján a fiatalok pártfogó felügyeletét a megyei gyermek- és ifjúságvédelmi intézmények látták el.

A pártfogó felügyelet végül az utógondozás keretében kifejlődve 1976. évtől vált általánossá, ezáltal a felnőttkorú elkövetőkkel szemben is alkalmazhatóvá.¹⁶

¹² 1908. évi XXXVI. törvény

¹³ 1961. évi V. törvény

¹⁴ [A hivatalos pártfogó = Probation officer](#) (2025. május 6.)

¹⁵ A hivatásos pártfogó felügyelet szervezéséről és feladatairól szóló 131/1970. (MK 15.) MM utasítás

¹⁶ Nagy Ferenc: Az utógondozás –pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 31-72. o.50. o.

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény a pártfogó felügyeletet intézkedésként beemelte a törvénybe, azt külön szabályozta a fiatalkorúaknál is. A törvény rendelkezése alapján a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt, a próbára bocsátott, a feltételes szabadságra bocsátott, a javítóintézetből ideiglenesen elbocsátott és az a fiatalkorú, akivel szemben a vádemelést elhalasztották, pártfogó felügyelet alatt áll.¹⁷

A 7/1979.(VI.29.) IM rendelet hatálybalépésével a javító-nevelő munka végrehajtásával bővült a pártfogók feladatköre. Az IM rendelet egyes rendelkezései között rögzítésre került, hogy a rendeletet arra a fiatalkorúra is alkalmazni kell, aki a szabadságvesztésből tizennyolcadik életévének betöltése után szabadul, egyéb esetben a fiatalkorú pártfogó felügyeletére külön jogszabály irányadó.¹⁸

Ez az IM rendelet az 1993. évi XVII. törvénnyel eltörlésre került.¹⁹ A Btk. módosításáról szóló 1987.évi III. törvény a munkabüntetések egyik formájaként nevesítette a közérdekű munkát, amely máig az az egyeduralkodó munkabüntetés, melynek végrehajtásáért a pártfogó felügyelők felelnek.

A pártfogói tevékenység térhódításával egyre inkább megnőtt az igény az egységes szervezeti háttér és szakmai irányítás kialakítása iránt. A Kormány a 2002. október 31-én hatályba lépő 1183/2002.(X.31.) számú határozatával elfogadta a Pártfogó Felügyelői Szolgálat új működési koncepcióját. Az új működési koncepció szerint 2003. július 1. napjától létrejött az egységes pártfogói felügyelői szervezet az Igazságügyi Minisztérium égisze alatt. Az átalakulást a jogi háttér megteremtésével is igyekeztek elősegíteni. A pártfogókra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2003.évi XIV. törvény, az Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői Szolgálat Országos Hivatala alapító okiratának kiadásáról szóló 5/2003. (IK.7.) IM utasítás, valamint az igazságügyi alkalmazottak szolgálati jogviszonyáról szóló 1997. évi LXVIII. törvény kétség kívül releváns szerepet játszott az egységes és áttekinthető jogi szabályozás kialakításában.

¹⁷ 1978. évi IV. törvény 119.§

¹⁸ A pártfogó felügyelet végrehajtásának és az elítéltek utógondozásának részletes szabályairól szóló 7/1979 (VI.29.) IM rendelet

¹⁹ 1993. évi XVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról

Nem elhanyagolható a történeti előzmények sorából az Igazságügyi Hivatalról szóló 303/2006. (XII.23.) Korm. rendelet, mely alapján szakterületi tevékenységként végzi a felügyelet a pártfogói felügyelői tevékenységet.

A 2015. április 1. napján hatályba lépett egyes közigazgatási tárgyú törvények módosításáról szóló 2015. évi VI. törvény a pártfogó felügyelői szolgálat tekintetében is hozott változásokat. Ennek háttérében az az alapvető koncepció állt, hogy egy olyan egységes kormányhivatali rendszer kialakítása szükséges, amelyben megszűnik a szakigazgatási szervek és magának a törzshivatalnak a széttagoaltsága. Az iménti törvénnyel a fővárosi és megyei kormányhivatalokról, valamint a fővárosi és megyei kormányhivatalok kialakításával és területi integrációjával összefüggő törvénymódosításokról szóló 2010. évi CXXVI. törvény is módosult, amelynek köszönhetően a kormányhivatalok integrációja megvalósult, valamint a hatósági elnevezések megváltoztak. Mindezek mellett a kormányhivatalok eddigi ellenőrzési rendszere újra szabályozásra került, bevezetésre került a szakmai irányító miniszter fogalma.

A hatályos szabályozás szerint tehát a pártfogó felügyelői tevékenységet – a büntetés-végrehajtással összefüggő pártfogó felügyelői tevékenységgel összefüggő pártfogó felügyelői feladatok kivételével – a fővárosi- és vármegyei kormányhivatalok látják el. A pártfogó felügyelői tevékenység szakmai irányításáért az igazságügyi miniszter felelős, a szakmai irányító jogköröket a parlamenti államtitkár gyakorolja.

IV.I. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat

A Pártfogó Felügyelői Szolgálat (továbbiakban: Szolgálat) tevékenységének jogszabályi háttérét a 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet adja.²⁰

A Szolgálat elsődleges célja a bűnismétlés kockázatának redukálása. Tevékenysége sokrétű: a közösségi büntetések végrehajtásával, az elkövető közösségben történő ellenőrzésével elősegíti a büntetőjogi következmények maradéktalan érvényesülését, a közösség biztonságának, védelmének erősítését; támogató tevékenységével növeli az elkövető

²⁰ 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről

társadalmi integrációjának esélyét. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat közel 400 pártfogó felügyelője évente több mint 70 ezer ügyet lát el, ez alapján látható, hogy létjogosultságuk valóban igazolást nyert.

A Szolgálat működése olyan örökérvényű alapelveken nyugszik, mint a helyreállítás, a közösség védelme és az elkövetők társadalmi integrációjának elősegítése.

A Szolgálatnak valamennyi tevékenysége során törekednie kell a helyreállító igazságszolgáltatáshoz tartozó alapelvek érvényesítésére. A resztoratív funkció a büntető, illetve szabálysértési ügyekben alkalmazott közvetítői eljárások során nyilvánul meg, ugyanakkor a pártfogó felügyelők egyéb tevékenységeik során is elősegítik a megsérült kapcsolatok helyreállítását, az elkövetők felelősségvállalását és az áldozatok szükségleteinek érvényesítését.

A közösség védelme elsősorban a közösségben való felügyelettel, a bűnismétlés kockázatainak felmérésével és értékelésével, valamint a közösségi szankciók végrehajtásával valósítható meg.

Az elkövetők társadalmi beilleszkedésének támogatása az elítéltek körülményeinek rendezését, a társadalmi integrációhoz szükséges készségek erősítését, illetve a kriminális viselkedés korrekcióját foglalja magában azzal, hogy kiemelt figyelem helyeződik a gyermekek kriminális veszélyeztetettségének csökkentésére a gyermekvédelmi tevékenység által.²¹

IV.II. A pártfogó felügyelői tevékenység

Az igazságügyi pártfogó felügyelők tevékenysége a szakértők tevékenységéhez hasonlítható. Feladatukat képezi többek között a bíróság és az ügyészség döntéshozatalának elősegítése, elsősorban a szankció tartalmának vonatkozásában, ennek eszközei a kockázatértékeléssel kiegészített környezettanulmány és a pártfogó felügyelői vélemény.

²¹ [Igazságügyi Információk](#) (2025. május 6.)

A bűncselekménnyel vagy a szabálysértéssel okozott sérelem helyreállítását fókuszba helyező helyreállító igazságszolgáltatási eszközök alkalmazása, azaz büntető- és szabálysértési ügyekben a közvetítői eljárás lefolytatása szintén a pártfogó felügyelők tevékenységi körébe tartozik.

A pártfogó felügyelők fontos szerepet töltenek be továbbá a fiatalkori bűnözés kezelésében, illetve megelőzésében a gyermekvédelmi rendszerben lévő feladataik ellátásával. A pártfogó felügyelők feladata a gyermekvédelmi intézkedésként meghatározható megelőző pártfogás és a megelőző pártfogás elrendelése szükségességének felmérését célzó környezettanulmány és kockázatértékelés elkészítése.

V. A fiatalkorúak pártfogó felügyeletének hazai szabályozása

A Büntető Törvénykönyv a pártfogó felügyelet alkalmazását a feltételes szabadság tartamára, a próbára bocsátás próbaidejére, a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaidejére javítóintézetből való ideiglenes elbocsátás idejére, a feltételes ügyészi felfüggesztés tartamára és a jóvátételi munka tartamára teszi kötelezővé.

A fiatalkorúaknak a pártfogó felügyelet tartama alatt különböző magatartási szabályokat kell betartania. A magatartási szabályok betartása, a pártfogó felügyelővel való rendszeres kapcsolattartás és az ellenőrzéshez szükséges felvilágosítást megadása az általános magatartási követelmények közé sorolható.

A bíróság, illetve – feltételes ügyészi felfüggesztés esetén – az ügyészség határozatában a pártfogó felügyelet céljának elősegítése érdekében külön magatartási szabályként kötelezettségeket és tilalmakat írhat elő.²²

²² 2012. évi C törvény 119.§ (1)-(2) bekezdés

V.I. A kötelezettséget vagy tilalmat előíró magatartási szabályok

A külön magatartási szabályokat az Országos Bírósági Hivatal Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás Munkacsoportjának „A pártfogó felügyelet magatartási szabályainak tárháza” nevű dokumentuma alapján rendszereztem.

Ez alapján a Btk. 71.§ (2) bekezdés a)-j) pontjaiban, továbbá a (3) bekezdésében foglalt magatartási szabályok az alábbiak szerint csoportosíthatók:

1.) A Btk. 71.§ (2) bekezdése a), b) és e) pontjai – kapcsolattartás és távoltage

E magatartási szabályok körében a fiatalkorú számára előírható, hogy tartson kapcsolatot a családgondozóval, gyermekjóléti szolgálattal, akár pszichológussal és ezt a megfelelő módon igazolja. Tilalomként előírható a fiatalkorú számára, hogy semmilyen formában ne tartson kapcsolatot a sértettel, ennek kézenfekvő alkalmazására kerülhet sor testi sértés, becsületsértés, illetve az ún. „cyberbullying” bűncselekmények elkövetése esetén.

2.) A Btk. 71.§ (2) bekezdés c) és d) pontjai - nyilvános helyektől és kábító hatású szerektől való tartózkodás

E magatartási szabályok alkalmazása abban az esetben lehet célravezető, ha a fiatalkorú bódult állapotban, ittas állapotban követett el bűncselekményeket. Ezek alapján előírható bizonyos helyek látogatásának tilalma, a nyilvános helyen való alkoholfogyasztás tilalma, vagy akár az esti órákban a szórakozóhelyen való tartózkodás tilalma.

3.) Btk. 71.§ (2) bekezdés e), f) és g) pont – munkavégzés, tanulmányok körében előírható magatartási szabályok

A nem megfelelő életvezetés, a romló tanulmányi eredmények szintén szerepet játszhatnak a bűnelkövetésben, így egy-egy szakmát adó tanfolyamra való jelentkezés, munkaügyi központba való regisztrálás és ennek igazolása a fiatalkorú helyes irányba történő nevelését elő tudja segíteni.

4.) Btk. 71.§ (2) bekezdés h) pont – személyiségfejlesztő tréningen és gyógyító kezelésen részvételre kötelezés

A gyógyító kezelésen való részvétel előírása, a részvétel igazolása leginkább azon fiatalkorú elkövetők számára nyújthat segítséget, akik kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményt követtek el vagy ittas állapotban voltak a terhükre rótt cselekmény elkövetéskor.

5.) A Btk. 71.§ (2) bekezdés i) pontja - csoportos foglalkozáson, illetve a pártfogó felügyelői szolgálat közösségi foglalkoztatójánál szervezett tréningen való részvételre kötelezés

A fiatalkorúak személyiségjegyeinek feltárása különösen fontos, amikor a bűncselekmény elkövetéséhez vezető folyamatokat vizsgáljuk: a különböző készségek és képességek hiánya hajlamosíthat bizonyos bűncselekmények elkövetésére, így az ezek kialakításához szükséges koncentrált munkavégzés nélkülözhetetlen. Hatékony segítséget jelenthet e körben a különböző konfliktus- és agressziókezelő, érzékenyítő tréningeken, családi csoportterápián való részvétel előírása, ahogyan a gyermekpszichológussal való rendszeres konzultáció előírása is célravezető lehet.

6.) A Btk. 71.§ (3) bekezdés – speciális magatartási szabályok

Ebbe a kategóriába olyan speciális, az adott bűncselekményhez vagy az elkövető személyéhez köthető magatartási szabályok sorolhatók, amelyek az előbb felállított csoportokba nem illeszthetők be.

Speciális szabálynak tekinthető például a polgári határozat alapján megállapított tartási kötelezettség teljesítése, amely unikális jelleggel a tartási kötelezettség elmulasztása bűncselekmény kapcsán értelmezhető.

A rongálással, illetve olyan magatartással megvalósított bűncselekmények esetén, amely a vagyonban értékcsökkenést okoz, a bekövetkezett kár megtérítése, annak sértett felé való igazolása megfelelő kompenzációt jelenthet.

A fiatalkorúak sok esetben ellenséges viszonyban állhatnak a családtagjaikkal és a sérelmükre is elkövethetnek bűncselekményeket, ilyenkor akár a szülőkkel fennálló konfliktusos viszony rendezésének kötelezettségét is előírhatja a bíróság.

Olyan bűncselekmények esetén, ahol a szabadidő céltalan eltöltése vezeti a tévútra a fiatalkorút („bolti lopás”) a rendszeres sportra, szabadidős tevékenység végzésére való kötelezés is jó alternatíva lehet.

A közlekedési bűncselekmények bekövetkezése több esetben is visszavezethető a vezetéstechnikai hiányosságokra, így a vezetéstechnikai tréningeken való részvétel hatékonyan szoríthatja vissza a hasonló bűncselekmények elkövetésének veszélyét.

Kissé szokatlan magtartási szabálynak tűnik, de nem lekicsinylendő a hatása, ha különböző irodalmi művek elolvasására kötelezik a fiatalokat. Ez a fajta magatartási szabály a helyes értékrend kialakításában nyújthat segítséget, mindamellett egy építő jellegű és kreatív szabadiós tevékenységként is felfogható. Egy-egy oktató jellegű film megtekintése, a látottakról való tapasztalat megosztása a kortársak körében szintén eredményezhet jellemfejlődést.

Sokak szerint a legegyszerűbb, de talán a leghatásosabb magatartási szabály a sértettől való bocsánatkérés és a sértettnek okozott kár helyreállítása. A kár helyreállítása nyilvánvalóan olyan bűncselekmények kapcsán érhető tetten, ahol a kár anyagi értelemben véve manifesztálódik.

V.II. A bűncselekmény típusától függően előírható magatartási szabályok

A magatartási szabályokat az elkövetett bűncselekmények alapján is lehet csoportosítani.

1.) Vagyon elleni bűncselekmények elkövetése esetén előírható magatartási szabályok

A vagyon elleni bűncselekmények elkövetése esetén igen széles skálán mozoghatnak az előírható magatartási szabályok. A sértettől való bocsánatkérés, a kár megtérítése és annak igazolása az egyik legkézenfekvőbb magatartási szabály. Fiatalok elkövetők esetén szintén praktikus magatartási szabály lehet az iskolába járási kötelezettség teljesítése és annak igazolása, hogy a fiatalok a tanórákon igazolatlan hiányzás nélkül vesz részt. Ugyancsak építő jellegű magatartási szabály lehet az, ha a pártfogó felügyelettel érintett fiatalok az általa elkövetett bűncselekményről fogalmazást írnak és ezt osztályfőnökével, kortársaival ismerteti.

2.) Erőszakos bűncselekmények esetén előírható magatartási szabályok

Az erőszakos bűncselekmények körében kiemelten fontos az erőszakos személyiségjegyek feltárása, az elfojtott frusztráció és az agresszió kezelése. Ebben segítséget adhat az agresszió kezelésével és viselkedéskorrekcióval kapcsolatos terápiákon való részvétel, folyamatos és rendszeres pszichológusi konzultáció. Szintén kapaszkodót jelenthet a fiatalok számára, ha olyan foglalkozásokon vesz részt, amely a szociális készségeit képes fejleszteni. Ha egy

erőszakos bűncselekmény elkövetése családon belül történt a családi csoportterápián való részvétel előírása lehet célravezető magatartási szabály.

3.) Az emberi méltóság, származás megsértésével kapcsolatos bűncselekmények esetén előírható magatartási szabályok

A közösség tagja elleni erőszak büntette vonatkozásában célravezető magatartási szabály lehet a Holokauszt Emlékközpont látogatása és az erről szóló igazolása bemutatás a pártfogó felé. Garázdaság vétségének elkövetése esetén egyénre szabott és működőképes magatartási szabály lehet az is, ha a fiatakorú az esti órákban el van tiltva a nyilvános helyek látogatásától, illetve ilyen helyen kizárólag szülői engedéllyel, felügyelet mellett tartózkodhat.

4.) Közlekedési bűncselekmények elkövetése esetén előírható magatartási szabályok

A közlekedési bűncselekmények elkövetése esetén külön magatartási szabályként szerepelhet a rendőrség által előírt balesetmegelőzési programon való részvétel és annak igazolása.

5.) Gyermek sérelmére elkövetett bűncselekmények esetén előírható magatartási szabályok

A gyermek sérelmére elkövetett bűncselekmények esetén a pártfogó által szervezett életvezetési tanácsadáson való részvétel hatékony eszköz lehet a hasonló bűncselekmények elleni fellépésben. A gyermek elhanyagoltságában jelentkező kiskorú veszélyeztetésének megvalósulása esetén olyan foglalkozáson való részvétel is előírható, ahol az elkövetőt a gyermek nevelésére, étkeztetésére és mindennapi ellátására készítik fel a szakemberek.²³

Látható tehát a fentiek alapján, hogy a hazai rugalmas szabályozásnak köszönhetően valóban egyéniesített, az adott fiatakorú életkörülményeit figyelembe vevő magatartási szabályok kerülhetnek előírásra pártfogó felügyelet alkalmazása esetén.

²³ A bemutatott magatartási szabályokat az Országos Bírószági Hivatal Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás Munkacsoport „A pártfogó felügyelet magatartási szabályainak tárháza” nevű dokumentuma alapján rendszereztem

VI. A fiatalok pártfogó felügyeletének jövője

Az már biztosan látható, hogy a pártfogó felügyeletnek van múltja, jelenje és tervezett jövője is, ami elsősorban csoportfoglalkozások továbbfejlesztésére, a pártfogó és a pártfogolt, valamint családja közötti közvetlen, rendszeres és bensőséges kommunikációra helyezi a hangsúlyt, mely utóbbi egyfajta „előszűrési folyamatnak” is tekinthető.

Ha a pártfogó felügyelő személyesen fel tudná keresni a pártfogoltat otthonában, alkalmi nyílna lakókörnyezetének feltérképezésére és a vele egy háztartásban élő családtagok tekintetében fennálló kötődések felmérésére. A mindennapi környezet rendezettsége és a családi kohézió, releváns tényezők, ahogy a fiatalok nevelése kapcsán alkalmazott elvek és a család hozzáállása általánosságban véve a bűncselekményekhez is meghatározó jelentőségű. Ez aprólékos és időigényes folyamatnak tűnhet, azonban valószínűsíthetően az egyéni szükségleteknek megfelelő foglalkozásokon való részvételt tudná biztosítani.

A csoportos foglalkozásokba a családtagok bevonása hatékonyan tudná segíteni annak eredményességét; az ezzel kapcsolatos kételyeket a pártfogó a rendszeres családlátogatások alkalmával sikeresen el tudná oszlatni. A pártfogó felügyelő a család mellett a gyámhivatallal, a gyermekjóléti szolgálattal is szoros együttműködésben állna, ezzel egy teljes képet kaphatna a pártfogoltja személyiségéről.

A fenti szubjektív értékelési módok összepárosítva az objektív eszközök csoportját adó tesztekkel komplex képet tudna adni a fiatalok karakterjegyeiről, sajátos jellemvonásairól, képességeiről, az őt veszélyeztető tényezőkről, ami megerősítené vagy kiegészítené a pártfogó véleményét ²⁴.

Szintén eredményességet szülne a közösségi foglalkoztatók profiljának bővítése, ahogyan erre jó példaként szolgál az *Emmaüs szervezetek* tevékenysége is. A Pierre Abbé nevéhez fűződő mozgalom ma már negyven országot „fertőzött” meg. Az alapító Pierre Abbé 1949-ben egy George nevű férfival találkozott, aki húsz évnyi szabadságvesztés büntetés letöltése után öngyilkosságot kísérelt meg. A francia férfi megszánta az elítéltet, befogadta, szállást biztosított neki és célul tűzte ki, hogy a férfihoz hasonló helyzetben lévőkön segíteni fog. Innentől kezdve nem volt megállás: Uruguayban 1954-ben alakult meg az első Emmaüs

²⁴ Szathmári-Király Orsolya: A csoportos foglalkozásokba belépők szűrési módszerének a kidolgozása 30-33. o.

karitatív szervezet, 1969-ben Bernben pedig már megtartották a szervezetek világtalálkozóját, ahol elfogadták a nemzetközi karitatív szervezet első nemzetközi kiáltványát.

Minthogy a francia megalapító társa is egy elítélt volt, úgy a mai szervezetek önkéntesei között is szép számmal akad büntetett előéletű személy. A szervezetben ma is nagy szerep jut a bűncselekmények megelőzésének, illetve az elítéltek – köztük a fiatalok – felkarolásának, társadalmi integrációjának.

A szervezet nagy figyelmet fordít az elítéltek társadalmi integrációjára is: támogatja a szabadulás utáni elhelyezkedést, felhívja a prevenció és az alternatív szankciók szükségességére a figyelmet. Ez utóbbira élethű példa a Moyembrie-ben kialakult modell: több, szabadságvesztés büntetéssel sújtott férfi elítélt egy farmon tölti a büntetéséből hátralévő idejét. Jó magaviseletüknek köszönhetően a zárt intézmény falain kívül ezen a farmon végezhetnek értékteremtő munkát: állatokat gondozhatnak és zöldségeket termeszthetnek.

Az elítélteknek még arra is lehetőségük van, hogy a büntetésük kitöltése után két évig a farmon tartózkodjanak, így „erőt gyűjtve” a kinti élethez. Gondoljunk csak bele, ha hazánkban is megalakulnának az ilyen vagy ehhez hasonló karitatív szervezetek, az milyen segítséget jelentene a fiatalok bűnelkövetőknek: értékteremtő munkát végeznének, amely a való életben is kapaszkodót jelenthetne számukra.²⁵

A hazai jogrendszer számára nem ismeretlen a megelőző pártfogás intézménye sem, azt a gyermekvédelmi törvény ismeri és szabályozza a gyermekvédelmi gondoskodás körébe tartozó hatósági intézkedésként.²⁶

A gyámhatóság a bűncselekmény vagy az elzárással is sújtható szabálysértés elkövetése miatt indult védelembe vétel iránti eljárásban, vagy a már fennálló védelembe vétel mellett az ügyészségnek, a nyomozó hatóságnak a bűncselekmény vagy a szabálysértési hatóságnak a szabálysértés elkövetéséről tájékoztató, a gyámhatóság felé tett jelzését követően megkeresi a pártfogó felügyelői szolgálatot környezettanulmány és a gyermek veszélyeztetettségének bűnmegelőzési szempontú kockázatértékelése beszerzése céljából.

²⁵ Dávid Lilla: A haza pártfogó felügyelet intézkedésének szerepe a fiatalok bűnelkövetésének megelőzésében, Doktori értekezés, Pécs 2013 237-238. o.

²⁶ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 15.§ (4) bekezdés i) pont

A kockázaterétkelés alapján kötelezhetik a szülőt és a gyermeket az együttműködésre, személyes megjelenésre, a különböző magatartási szabályok betartására és a már fennálló védelembe vétel mellett sor kerülhet a megelőző pártfogás elrendelésére is.²⁷

Látható tehát, hogy egy megelőző intézményről van szó, hiszen „csak” veszélyeztettség, illetve a büntetőeljárás kezdeti szakaszánál kerülhet sor az elrendelésére. A megelőző pártfogással kapcsolatban az egyik legtöbbet hangoztatott kritika, hogy a szabályozása nem kellően pontos. A hatályos szabályok szerinti elnevezés negatív hatással van a pártfogó felügyelet presztízisére, a „megelőző” jelleg pedig nem hozható összhangba az egyébként önállóan alkalmazható szankcióval. Ez a fiatalkorúak vonatkozásában akár egy lazább hozzáállást is eredményezhet: a helyzet még nem komoly, csupán megelőzésről van szó, így súlyos következményekkel nem kell számolni.

A fentiekre figyelemmel fontos lenne a védelembe vételi eljárás és a pártfogó felügyelet szabályozásának összehangolása.²⁸ Ebből adódóan a „gyermekvédelmi pártfogó felügyelet” elnevezés célszerűbb lenne, hiszen jobban jelezné a gyámhatóság érintettségét. Egyébiránt már az 1960-as évek jogirodalmában felmerült egy olyan kritikai észrevétel, hogy a fiatalkorúakkal szemben megindult büntetőeljárás esetén már a vádirat benyújtása után ki kellene rendelni a pártfogó felügyelőt, hiszen így a fiatalkorú terhelt és szülei között bizalmi alapokon nyugvó kapcsolat tudna kialakulni, ami az eljárással együtt járó feszültség oldásában is nagy segítséget jelentene.²⁹

A fentiek mellett mindenképpen bizakodásra ad okot, hogy a hazai szabályozás a magatartási szabályokkal kapcsolatos javaslatételbe a pártfogó felügyelőt is bevonja aki az illetékes büntetés-végrehajtási bírónak tesz javaslatot a bíróság által megállapított magatartási szabályok megváltoztatására, mellőzésére vagy újabb magatartási szabály előírására. Ez nagymértékben elősegítheti azt, hogy egyéniesített magatartási szabályok kerülhessenek előírásra, amely a fiatalkorúak vonatkozásában kiemelt jelentőséggel bír.³⁰ A büntetés-végrehajtási törvény szintén biztosítja a pártfogó felügyelő számára a magatartási szabályokkal kapcsolatos javaslattételt.³¹

²⁷ Gyvt 68/D.§ (4) bekezdés

²⁸ Dávid Lilla: i. m. 247. o.

²⁹ Dávid Ferenc: A pártfogó felügyelet a gyakorlatban. Magyar Jog, 1968/12. 725-732. o

³⁰ 8/2013 (VI.29.) KIM rendelet 47.§ (5) bekezdés

³¹ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról – 313.§ (5) bekezdés

VII.Összegzés

A resztoratív igazságszolgáltatás részeként meghatározható pártfogó felügyelet és az azt végző pártfogó felügyelő nem csak egy „büntetésként” aposztrofálható, hanem jóval több annál. Amellett, hogy a törvény ellen vétkező fiatalkorúakat, felnőtteket próbálja a helyes útra terelgetni kontroll és fegyelem gyakorlásával, egy olyan segítség és támasz, amely a társadalomba való visszailleszkedést szolgálja. Ez kiváltképp érvényesül a fiatalkorúaknál, akik sok esetben megfelelő énkép és önismeret hiányában könnyebben elsodorhatók, ezáltal újra és újra a bűn útjára léphetnek.

Jelen tanulmány elkészítését követően arra a meggyőződésre jutottam, hogy a fiatalkorúak igazságszolgáltatásának egyik alappillére a pártfogó felügyelet. Meglátásom szerint a fiatalkorúak büntetőjogának sikeressége és jövője a pártfogó felügyelet működésén és a szakemberek elhivatottságán nyugszik. Ugyanakkor fontos látni azt is, hogy egy-egy pártfogó működése önmagában nem elegendő ahhoz, hogy az egész pártfogói szervezet jól működjön és megfeleljen a törvényi követelményeknek, ehhez az infrastrukturális háttér mellett a helyes bírói határozatokra is szükség van.

Munkám során több fiatalkorúval szemben megindult büntetőeljárás iratanyagát sikerült áttekintennem és számos alkalommal tapasztaltam azt, hogy az elkövetők igencsak hányattatott körülmények között éltek a bűncselekmények elkövetését megelőzően mindenfajta külső kontroll nélkül, így gyakorlatilag esetükben predesztinálva volt az, hogy tévútra tévednek. Ez akár elkerülhetővé is válhatna, ha már a veszélyeztető tényezők felmerülésekor lenne mellettük egy objektív, külső szemlélő, aki amellett, hogy kontrollt gyakorol, segíti és támogatja a fiatal delikvenst a helyes életvezetés kialakításában. Egyelőre ez egy naiv elképzelésnek tekinthető, jókora szervezeti és személyi szervezettséget igényel, amely jelenleg anyagi forrás hiányára tekintettel sem megvalósítható.

„A világ olyanná alakul, amilyenné a fiatalságot nevelik” . Kijelenthetjük, hogy Jókai Mór elgondolása ma sem veszített aktualitásából, ebből adódóan a társadalomnak arra kell törekednie minden fronton, hogy a mai fiatalok jogkövető felnőttekké váljanak.

Forrásjegyzék:

Finkey Ferenc: A fiatalok büntetése és a modern törvényhozás. Jogállam, 1909/9

Nagy Ferenc: Az utógondozás –pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10.

Dávid Lilla: A haza pártfogó felügyelet intézkedésének szerepe a fiatalok bűnelkövetésének megelőzésében, Doktori értekezés, Pécs 2013

Az Országos Bírósági Hivatal Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás Munkacsoport „A pártfogó felügyelet magatartási szabályainak tárháza” nevű dokumentuma

Szathmári-Király Orsolya: A csoportos foglalkozásokba belépők szűrési módszerének a kidolgozása.

Dávid Ferenc: A pártfogó felügyelet a gyakorlatban. Magyar Jog, 1968/12.

Farkas Edit: „Hivatásos pártfogó” füzet

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1878. évi V. törvénycikk (Csemegi-kódex)

1961. évi V. törvény (Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve)

1908. évi XXXVI. törvénycikk (I. Büntetőnovella)

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

4/2007. Büntető Kollégiumi Vélemény a Btk. és a Be. egyes rendelkezéseinek értelmezéséről

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről

A pártfogó felügyelet végrehajtásának és az elítéltek utógondozásának részletes szabályairól szóló 7/1979 (VI.29.) IM rendelet

1993. évi XVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról

A pártfogókra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2003.évi XIV. törvény

az Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői Szolgálat Országos Hivatala alapító okiratának kiadásáról szóló 5/2003.(IK.7.) IM utasítás

az igazságügyi alkalmazottak szolgálati jogviszonyáról szóló 1997. évi LXVIII. törvény

a fővárosi és megyei kormányhivatalokról, valamint a fővárosi és megyei kormányhivatalok kialakításával és területi integrációjával összefüggő törvényt módosításokról szóló 2010. évi CXXVI. törvény

az egyes közigazgatási tárgyú törvények módosításáról szóló 2015. évi VI. törvény

sorából az Igazságügyi Hivatalról szóló 303/2006. (XII.23.) Korm. rendelet

BH. 2016. 195.

A hivatalos pártfogó = Probation officer

Igazságügyi Információk